

László Paulina

Szegedi Tudományegyetem

Posztolok, tehát vagyok (?)

Serdülőkorú lányok Facebookos önreprezentációja

Az elektronikus hálózati fórumok egyre nagyobb térhódításának következményeként jelentősen bővültek az identitásépítés és önreprezentálás vizuális és verbális lehetőségei. Jelen dolgozatban egy konkrét közösség – a Szerbiában élő magyar anyanyelvű serdülőkorú lányok – virtuális közegben, a Facebook-on előforduló önreprezentációs megjelenési formáit elemeztem *online etnográfiai vizsgálat* keretében. A kutatás elméleti háttéréként a kritikai diszkurzus elemzés (Critical Discourse Analysis) szolgált. Tanulmányomban azokat a társadalmi és kulturális gyakorlatokat igyekeztem megragadni, amelyeket a magyar kisebbségi Facebook felhasználó tini lányok mindennapi életük részeként működtetnek énképük alakítása során a vizsgált közösségi oldal által nyújtott modulok felhasználásával.

A kamaszkori online kommunikáció kutatásának irányai

A digitális kommunikációs eszközök széleskörű elterjedése és az egyre növekvő médiahasználat fontos kulturális és társadalmi változásokat idézett elő, amelyek különösen nagy hatással vannak az úgynevezett „y generáció” tagjainak mindennapjaira, mindenek előtt az önképekre és önreprezentációjukra. Az új médiumok térhódítása „új kommunikációs lehetőségeket, tereket, térélményt, testhasználatot, új és más elveken szerveződő közösségeket nyújt a felhasználó fiatalságnak” (Havasi 75). Az 1982 és 2000 között született millenniumi generáció tagjai az internet térhódításával párhuzamosan nőttek fel, amelynek eredményeként az online világ természetes közegükké vált. Erre a nemzedékre az állandó online jelenlét (és a hiperkonnektivitásnak nevezett jelenség) jellemző, ahol az információ egy kattintással elérhető.

A kamaszkor a „szerepkísérletek, viselkedésformák, érdeklődési irányok és ideológiák felfedezésének időszaka” (Erikson 46), melynek egyik

legfontosabb feladata az identitáskeresés és ennek megnyilvánulásaként az énközlés (Arnett 472). Következésképp, a serdülőkorúak virtuális környezetben - például online közösségi oldalakon - történő társas interakcióinak kialakítása az exploráció egyik fontos terepe. Nem meglepő tehát, hogy növekszik az online interakciók természetét vizsgáló kutatások száma, ahol az ifjúsági csoportkultúrák, a virtuális közösségek, jelenségek vizsgálata mellett az egyéni és kollektív identitásrepresentációk tanulmányozása képezi a társadalomtudományos vizsgálódások zömét. Ahogyan azt Mátyus Imre „Mindenki médiája” című tanulmányában megfogalmazta, „az új elektronikus médiaként is számon tartott internet”, a felhasználók bevonásával „új diszkurzív tereket hozott létre” (2010, 4) az egyéni és a kollektív identitásrepresentációk számára. A megváltozott technológiai kontextus egyik legfőbb következménye az, hogy a felnövekvő generációk „másfajta narratív stratégiákkal operálnak” (Mátyus 2) önmaguk és mások bemutatásához. A fiatalok vizuális és verbális identitásépítése „az elektronikus hálózati fórumokon, színtereken intenzíven, többféle módszerben, új lehetőségekkel van jelen” (Havasi 76). Ezzel az önreflexióval korábbi lehetőségei bővülnek, és „az önrepresentálás hétköznapi gyakorló helyszínévé válik a virtuális tér” (Havasi 76).

Mivel a világhálón közzétett tartalmak egyre nagyobb arányban vizuálisak, illetve multimediálisak, ezen online multimédia tartalmak önrepresentációs eszközként való vizsgálata egyre hangsúlyosabbá válik a serdülőkorúak kollektív és egyéni identitásrepresentációjának, önleírásainak, ön meghatározásainak értelmezésében (lásd Tufte 2003; Mazzarella (Ed.) 2005; Larsen 2007; Zhao, Grasmack & Martin 2008; Manago, Graham & Greenfield 2008; Havasi 2009; Salimkhan, Manago, & Greenfield 2010, Mátyus 2010). A Facebookhoz hasonló közösségi honlapok több millió felhasználót bemutató adatbázisában az érintett korosztály naponta alakíthatja, formálhatja saját „vizuális és verbális imázsának elemeit” (Havasi 86).

Az online társas interakciók természetéről szóló vizsgálatok mellett, egyre több kutató választja az internethasználatát nemek szerint elkülönülő sajátosságainak illetve a virtuális önrepresentációk nemi jellegének kutatását. Ahogyan azt Sharon R. Mazarella (2005) a lányok, a világháló és az identitásrepresentáció témái köré szerveződő tanulmánygyűjteményének bevezetőjében megjegyezte, jelentős különbségek figyelhetők meg a nemek internethasználatában, abban, hogy a fiúk és a lányok hogyan és mire használják az internetet. Brigitte Tufte dán fiatalokkal végzett kutatása eredményeképp elmondta, hogy a fiúk sokkal inkább a számítógépes játékokat részesítik előnyben, míg a lányok – amennyiben internet közelbe kerülnek – a társaikkal való csevegést és az ismeretségi hálózatuk bővítését

preferálják (72). Mary Bentley (1999) azt hangsúlyozza, hogy a serdülőkorú lányoknak olyan „biztonságos terekre” van szükségük önfelfedezésük időszakában, ahol „öncenzúra nélkül gyakorolhatnak és próbálhatnak ki bizonyos viselkedésformákat és identitásokat” (219-220). A „biztonságos terek” hiánya megakadályozhatja őket abban, hogy teljes mértékben felfedezzék kik is ők valójában, illetve, hogy kivé is szeretnének válni¹. Az internet azonban olyan virtuális diszkurzív tereket hozott létre, amelyek az exploráció biztonságos terepeit képezhetik. Lynn Schofield Clark a tinédzser lányok online jelenléte kapcsán az „állandó kapcsolat” (“constant contact”, 204) jelenségére hívja fel a figyelmet, amikor annak okát boncolgatja, hogy a tinilányok miért vágynak egyfajta szüntelen kapcsolattartásra egymással. Véleménye szerint a digitális és internetes kommunikációs eszközök használata során a kamasz lányok olyan aktív szereplőknek érezhetik magukat, akik mind a környezetüket, mind pedig a számukra fontos kapcsolataikat egy gombnyomással felügyelni tudják (218). A társaikkal való állandó virtuális összeköttetés azért is olyan vonzó számukra, mert ily módon folyamatosan kontrollálhatják és módosíthatják az önmagukról kialakítani kívánt képet. Így a társak alkotta közönség az általuk vélt legelőnyösebb oldalukról ismerheti meg őket. Nem meglepő tehát, hogy a serdülőkorú lányok egyre növekvő online jelenléte arra ösztönözte a kutatókat, hogy a lányok aktív internethasználatának természete mellett főként azt vizsgálják, hogy a virtuális terek hogyan működtethetők a felhasználók önreprezentációjának eszközeként (Stern, 1999, 2002a, 2002b; Takayoshi, Huot, & Huot, 1999).

Szerbiában élő magyar anyanyelvű lányok online önreprezentációja

Jelen cikk elsődleges célja egy konkrét közösség - a Szerbiában élő magyar anyanyelvű 16-18 éves lányok - online multimediális közegben, a Facebookon előforduló önreprezentációs megjelenési formáinak vizsgálata.²

¹ Az idézet eredetiben: ” Girls need spaces where they can know what they know and try new identities without selfcensoring. Without safe spaces, girls will not be fully able to discover who they are and who they would like to become.”(1999: 219-220) – Ford. a Szerző.

² Az elemzésre felhasznált adatok olyan személyes Facebook adatlapokról származnak, amelyek tulajdonosai mind ismerőseim (Friend-nek bejelölt emberek) a Facebook oldalamon. A közösségi oldalon jelzett ismerettséget személyes ismerettség előzte meg, hiszen szinte napi kapcsolatban voltam az alanyokkal, akik kivétel nélkül abba a középiskolába jártak, ahol tanári feladatokat láttam el. A kutatás gerincét képező online etnográfiai vizsgálat a tudtukkal, illetve beleegyezésükkel történt. Az a tény, hogy nem

Pontosabban, az elemzés során elsősorban arra kívánok rámutatni, hogy a Facebook, az egyik legkedveltebb és legelterjedtebb internetes közösségi oldal hogyan működtethető a serdülőkorú lány felhasználók önreprezentációjának eszközeként.

A kutatás elméleti háttereként a kritikai diszkurzus elemzés (Critical Discourse Analysis) szolgál. Ez a transzdiszciplináris referenciális keret ötvözi a nyelv- és társadalomtudományi diszkurzuskutatás szempontjait. A beszédmódot a társadalmi gyakorlatok egyik dimenziójaként - Norman Fairclough (1992, 1999) nyomán - a „valóságra” nem csupán reflektáló, hanem a „valóságot” létre is hozó, konstitutív szemiotikai gyakorlatként határozom meg. Egyszerre reprezentáció és jelölő folyamat. Vagyis a diszkurzus az adott társadalmi rendben lejátszódó interszubjektív értelmezési gyakorlatok eredménye, illetve az egyes gyakorlatok reflexív dimenziója. A diszkurzus kritikai elemzése tehát a beszélők által használt kategóriákat és az identitáskategóriákat nem veszi adottnak.

Az elemzés arra irányul, hogy feltérképezze, miként alakul adott fogalom, ez esetben a „tínédzser lány”, jelentése a vonatkozó intézményesült társadalmi gyakorlatok közegében. Azaz, megkísérlem körbejárni, hogy milyen jelentéseket vesz fel a *serdülőkorú lány* az adott közösségi oldal használata során, s hogy ez miként alakíthatja az adott multi-mediális közösség tagjainak életlehetőségeiről valott elképzeléseit.

Lévén, hogy a nyelv, a kultúra és az identitás szorosan összefonódó kölcsönhatásban álló fogalmak, az identitás nem rögzített kategória, hanem társadalmi cselekvések együtthatójaként artikulálódik, így az internet közösségi oldalain kialakult beszédmódok metszéspontjában jön létre (Chouliaraki and Fairclough 1999, Bucholz and Hall 2004). A vizsgálat során tehát nem csupán önmagára a *nyelvre* koncentrálok, hanem a lányok társadalmi és kulturális cselekvéseire és megnyilvánulási formáira, azaz arra, hogy adott regiszter, stílus, vagy nyelvváltozat használata révén mit hoznak létre a beszélők, milyen identitásmunkát végeznek – függetlenül akár deklarált (deklarálni vélt) szándékaiktól (Pavlenko 169). Vagyis az *identitást* az adott társadalmi rendben, intézményben lejátszódó interszubjektív értelmezési gyakorlatok, ideológiák eredményeként létező pozíciónak, illetve adott pozíció reflexív dimenziójaként értelmezem (Chouliaraki & Fairclough, Bucholtz & Hall).

A Szerbiában élő kisebbségi magyar Facebook felhasználó tinilányok virtuális önreprezentációjának elemzése során a következő kutatási kérdéseket járom körül:

csupán megfigyelő, hanem baráti körüket alkotó aktív Facebook felhasználó is voltam sokat segített az egyenrangú partneri viszony kialakításában.

- Mely nyelvi eszközöket használnak módszeresen a tinédzser lányok önmaguk illetve egymás ábrázolására (az online kommunikáció során) a Facebookon?
- Milyen szerepet tölt be a *nyelv* (ezen belül a regiszter, stílus, nyelvváltozat) az önmeghatározásban és identitásprezentációban?
- Mit jelent, illetve milyen szerepe van a *barátság*nak az identitásépítésben?

Adatgyűjtés és módszerek

Az elemzésre felhasznált adatok olyan személyes Facebook adatlapokról származnak, amelyek tulajdonosai mind ismerőseim (Friend-nek bejelölt emberek) a Facebook oldalamon - szám szerint hatvanöt. A vizsgált közösségi oldal mind tartalmi, mind esztétikai téren számos lehetőséget nyújt az identitás bizonyos elemeinek közvetlen és közvetett módon való reprezentációjára. Egyrészt verbális módon megfogalmazhatók, másrészt vizuálisan is bemutatathatók általunk gyűjtött, válogatott, készített, tárgyak képeivel a tulajdonságaink és az, amit azokból láttatni szeretnénk. Ahogyan arra Havasi rámutat, *egodokumentumainkkal* „különböző típusú, mozgó- és állóképekkel ábrázolhatjuk külsőnket, de bemutatathatjuk kapcsolatainkat, belső tulajdonságainkat, értékeinket, vágyaink, büszkeségünk tárgyát, szeretteinket” (78). A felhasználói gyakorlat vizsgálata során tehát begyűjtöttem a profil információkat (Profile), fényképalbum szekciókat (Photo album section), illetve a hozzászólásokat (Comment wall). Nem csupán a közösségi oldal profil tartalmainak, hanem azok szerkezetének és vizuális elemeinek vizsgálata is a cél. Azaz, a felhasználók vizuális és textuális ‘performanszait’ vizsgálom az énkép teremtése szempontjából *online etnográfiai vizsgálat* keretében. Az említett *virtuális etnográfiai vizsgálat* közel egy éven át tartó megfigyelésre épül, amely során hetente több órán keresztül barangoltam a Facebook oldalakon, lejegyeztem, illetve dokumentáltam megfigyeléseimet és tapasztalataimat.

A vizsgált Facebook oldalak elemzése

A közösségi internetes oldalak sajátossága, hogy képes az online identitás és a valós kontextusban létező identitás közti eltérés átfedésére. A közösségi oldalakon kialakított online identitások gyakran valós identitásból építkeznek, azonban annak egy meghatározott aspektusát, a lehető legjobbnak gondolt oldalát igyekeznek kidomborítani. Következésképp elmondható, hogy „az önreprezentáció az interneten minden esetben egy

adott közönség feltételezésével történik, és szükségszerűen teatralizálódik.” (Mátyus 2010, 4) Ennek során a felhasználó tudatában van saját megfigyelhetőségének, ezért folyamatosan felülvizsgálja és kontrollálja saját megnyilvánulásait. „A felhasználó tehát nem saját magát mutatja be, hanem egy szerepet játszik, melyet vagy önmagára nézve jellemzőnek ítél meg, vagy a lehetséges közönség felől önmagára vonatkozó, feltételezett elvárásokhoz alakít” (Mátyus 4). Ennek eredményeként, a virtuális önreprezentáció egy olyan performanszá válik, amely fokozottan szándékoltabb és szabályozottabb bemutatásnak ad teret. A tanulmányban vizsgált közösségi oldalra tehát úgy is tekinthetünk, mint „az önkifejezés egy nyilvános terére, vagy platformjára” (Mátyus 1), az identitás formálódás kitüntetett interenetes terepére, ahol az alkalmazott narratív stratégiák többszöri felülvizsgálatának és módosításának etnográfiai vizsgálata eredményeként nem magára a serdülőkorú lányra, hanem az általa önmagáról kialakított, vágyott (elvárt) online képre kapunk rálátást (“hoped-for possible selves” in Zhao, 1819). A közösségi oldalon három fő felületet vizsgálok, az Üzenőfal bejegyzéseket, a Profil tartalmakat és a Fényképalbumokat. A rajtuk/bennük megjelenített szövegek mindegyik kommunikációs csatornája (nyelv, kép, mozgókép, zene, stb.) lehetőséget biztosít a kísérletezésre, illetve alkalmas arra, hogy a serdülőkorú lányok minél többféleképp mutassák be önmagukat. A továbbiakban egyrészt sorra veszem azokat a nyelvi és képi lehetőségeket, amelyeket a vizsgált tinédzser lány felhasználók önreprezentációjuk eszközeként működtetnek, másrészt pedig nyomon követem a „társadalmi kapcsolataikat, melyek főként a hozzászólásokban folytatott diszkurzusokban jelennek meg” (Mátyus 6).³ Az elemzett adatok feltehetően segítséget nyújtanak az első kutatási kérdés megválaszolásához, amely a vizsgált Facebook felhasználó tinédzser lányok által használt nyelvi eszközökre irányul.

A Facebook egyik legfontosabb felülete az *Üzenőfal* (Comment Wall), ahol lehetőség van a valós idejű, szöveg alapú kommunikációra. „A Facebook segít a kapcsolattartásban és élményeid megosztásában” - olvashatjuk az oldal nyitólapján. Mivel a közösségi oldal célja bevallottan az emberi kapcsolatok ápolásának a segítése, nem meglepő, hogy az általam vizsgált falakon a nyelvi funkciók közül a kontaktusra irányuló fatikus funkció, illetve nyelvhasználat túlsúlya jellemző.

A felhasználók közzétehetik gondolataikat, véleményüket, állapotukat, hollétüket, hivatkozásokat oszthatnak meg, illetve képeket,

³ A Facebook felhasználó tinilányokra jellemző nyelvi eszközök és nyelvhasználati módok szempontjait főként Dénes Ágota „Netm@agy@r a Facebook üzenőfalán” című tanulmányából vettem át.

videókat tölthetnek fel. Ahogyan azt Dénes Ágota (2012) cikkében olvashatjuk, „a fatikus nyelvi elemek főbb típusai közé a köszönésformák, megszólításformák, konvencionális kifejezések (formulák, közhelyek, szólások, közmondások) és a köszöntők tartoznak”.

Az általam vizsgált *Üzenőfalakon* a köszönésformák közül leggyakrabban *köszönéspótló kifejezésekkel* találkozunk, mint amilyenek a „Helikém, te hol vagy elveszve? :p csörrenj, vagy dobj egy sms-t majd! ;6ra várlak te jány ;)!”; „Csörren ha indulsz,h feltegyem a kw-t ;D..régen ittunk xD :**”.⁴ Ezek a kifejezések főleg közvetlen, *tegező formában* fordulnak elő: „Hali; heyci mindenkinek; szasztooooook; Csáa:D”. A másik gyakori köszönésforma a *napszakhoz kötődő köszönések* (Reggelt mindenkinek; jóestét csajsziak :-*) és az *elköszönés* (jó8 evribáááádi :-*, jó pihit mindenkinek). Ezen nyelvi eszközök túlnyomórészt eltérnek a konvencionális nyitó és záróformáktól, gyakran emotikonokkal tarkított angol köszönési formák, illetve azok, magyarázott átírásai.

Az üzenőfalak tanulmányozása során szembeűnő másik kategóriába az egyén, illetve az év ünnepeihez kapcsolódó köszöntések tartoznak, jelezve a jókívánások fontosságát a felhasználók körében. A hagyományos születésnap köszöntések mellett például számtalan új megoldásra is találhatunk példát: „Lukiiiiii kispiccs ;D..bóóódogot te nő :D♥; Boldog Timcsi Napot; Happyt mára; Boldog Mikulást.”

Ezen kívül, szép számban találhatunk programszervező bejegyzéseket, amelyek legfőbb célja, hogy rövid idő alatt az ismerősnek, barátoknak bejelöltek köréből minél több embert tájékoztassanak egy rendezvényről vagy szervezendő buliról. Például: „csajoooooook, szombaton fergeteges buleeeeeey a Baliban, huuuuuuu mileszott :-)****”. A tinédzser lány felhasználók üzenőfalai hemzsegnek az úgynevezett „élménycsere” bejegyzésektől is. Ezek az élménycserék főként pozitív, jó dolgokra vonatkoznak. Például: „Leirhatatlan volt ez a buléééééé csajok xD; Emlékszel Andi?, erre hogy toltuk :-)***; Fínsi volt a süti barátném!!! :D; happy, vaaa de jo a tenger ♥♥♥ :)))”.

⁴ Az idézetekben szereplő emotikonok és jelentésük: :P kiöltött nyelv, csipkelődés;

;) kacsintós molyoly

;D széles vigyor, nevetés

XD túlradó öröm

:-* puszi

<3 szív

:(((szomorúság, együttérzés

:/ felemás érzésekkel küszködő

Nem ritkák az olyan kapcsolatkeresési bejegyzések sem, amelyek alapvető célja az unaloműzés: „Dögunalom van...aki ráer írjon, vok....., :(((? Nem célom bírálni az ilyen és ehhez hasonló bejegyzéseket, azonban elgondolkodtatónak tartom a jelenséget. Érdeemes megemlíteni, hogy egyre több kutatás foglalkozik a Facebook és más hasonló társasági oldalak, társadalomra gyakorolt hatásairól. Ilyen Stephen Marche 2012 májusában az *Atlantic Magazin*ban megjelent cikke, „Magányossá tesz bennünket a Facebook?” (Is Facebook Making Us Lonely?), illetve a Sherry Turkle szociológus tollából megszületett *Egyedül Együtt* (Alone Together) találó címet viselő kötete. Mindkét írás azt ecseteli, hogy a technológiai fejlődés különböző eszközei (többek között a Facebook is) az elmagányosodó késő-modern társadalom csúcspontján születtek. Látszólagos céljuk, hogy a felhasználók kapcsolódjanak másokhoz, miközben saját magányukat mélyítik egyre tovább. Stephen Marche annak a meggyőződésének ad hangot cikkében, hogy fokozódó magányunkat részben az internetes társasági oldalaknak köszönhetjük. Sherry Turkle pedig, aki közel tizenöt éve tanulmányozza az emberek digitális eszközökkel való kommunikációjának sajátosságait, arra a következtetésre jut, hogy korunk embere számára a magány azonnali megoldást igénylő probléma. Ezt a problémát a legtöbbször úgy próbáljuk meg orvosolni, hogy különböző digitális fórumokon kapcsolatba lépünk másokkal, például szöveges üzenet, telefonhívás, csevegés, vagy posztolás formájában. Azonban, ilyen esetekben a kapcsolatteremtés sokkal inkább tünet, mintsem gyógyír; kifejezi a problémát, de nem nyújt rá megoldást. Ez az „állandó kapcsolat” állapot hatással van arra is, ahogyan az egyén önmagáról vélekedik. Ezt az állapotot Turkle egy találó mondattal a következőképpen fogalmazza meg: „Megosztok, tehát vagyok” (I share therefore I am) (Turkle 64). Paradox módon, hitünk, hogy az állandó kapcsolatteremtés révén kevésbe leszünk magányosak, önmagunkat sodorja veszélybe. Valójában mindennek az ellenkezője az igaz. Minél képtelenebbek vagyunk az egyedüllétre, annál magányosabbá válunk. Ahelyett, hogy szemtől szemben beszélgetnénk, személyesen találkozoznánk, az elektronikus ketyeréken keresztül éljük érzelmi és társadalmi életünket.

A magyar anyanyelvű kissebbségi tinédzser lányok üzenőfalainak bejegyzéseinek tanulmányozása során szembeötlő, hogy a posztok (bejegyzések) fontos velejárái az emotikus jelek (emotikonok), amelyek tulajdonképpen a beszélt nyelvi eszközök írásbeli megjelenítését szolgálják. Segítségükkel a felhasználók könnyedén kifejezhetik az adott pillanatra jellemző hangulatukat, illetve érzelmeiket, véleményt csempészhetnek a virtuális önreprezentációba. Hasonló szerepe lehet az írásjelek ismétlésének, a nagybetűs írásmódnak, az idézőjelezésnek, a betűtöbbszörözésnek is

(Érsok 101). Ezekre számos példa található a bejegyzésekben. A vizsgált üzenőfalak nyelvhasználati jellemzői közül az egyik legszembetűnőbb az erős érzelmi telítettségű szavak írásképi megjelenítése, vagyis amikor az erős érzelmi telítettség a szavak írásképeiben is tükröződik: „Süt a naaaaaaaaaaap!!!! Juhééééé!!! vééégre:D; nagyooooooooon vagány vagy ezzzzzzzel a fríízzzell; iccccccí picit meleg vaaaaaaaaaan :P :D *” Emelett gyakoriak még a szlengkifejezések, a rövidítések, torzítások (Grat!, ott vok én is a képen; na mék, mert elkésem; sztem nagyon jo:)*), a szavak fonetikus átírása (teccik), a szóközök mellőzése (asztadejó, valóigaz). Ezek együtt és külön-külön is mindenek előtt az élőbeszéd hangzó sajátosságait vannak hivatva szimulálni. Ehhez társul még az „infantizálás”, a kicsinyítőképzős, gügyögős nyelvhasználati mód: „Cépikek vagytok naon; olyan édi; jó volt ám fürcsizni; tök szupik a képek; közszi.”

A *Profil* információk között van egy 'Rólad – Írj magadról' rubrika, amely a narratív önmeghatározás egyik legexplicittebb formáját kínálja fel. Azonban, az általam vizsgált adatok azt támasztják alá, hogy a serdülőkorú lány felhasználók nem igazán élnek ezzel a lehetőséggel. Vagy nem írnak semmit magukról, vagy ahelyett, hogy magukat „definiálnák” arra biztatják a közönségüket, hogy a felhasználói gyakorlatuk alapján ismerjék meg őket (Ha akarsz majd megismersz...:P,és persze ha engedem ;D). Harmadik lehetőségként, másoktól kölcsönvett idézetekkel utalnak személyiségjegyeikre, értékrendjükre vagy épp életfilozófiájukra (pl. Néz Nyugodtan gyengének, csak erősebbé teszel, ne vess csak rajtam, a szánalmas TE lesz!). Az üzenőfalak tanúsága szerint a komoly és mély gondolatokról való elmélkedés is igen gyakori a Facebook oldalakon (Zhao 1828). A tini lányok önmaguk leírásához, definiálásához, értékrendjük kivetítéséhez, vagy csupán pillanatnyi hangulatuk leírásához hívnak segítségül különböző életbölcességeket megfogalmazó idézeteket, amelyekre visszaigazolásokat várnak a társaiktól, mint amilyen a „Mi csajok... sokszor idióta srácokba zúgunk bele, elkövetünk pár buta hibát , szeretjük megjátszani a hülyét és hangosan röhögni, de mi lányok, egy dologban vagyunk igazán jók: erősnek maradni..... ;/ :)” idézet. A fent említett szövegalapú kinyilatkoztatások mellett a Facebook egyik legismertebb fejlesztésével – a TETSZIK (LIKE) gombbal – egy kattintással jelezni lehet hosszabb véleménynyilvánítás nélkül, ha valami elnyerte a tetszésünket. Talán mondanom sem kell, hogy az említett funkció hatalmas népszerűségnek örvend az általam vizsgált csoport körében is.

A vizualitás identitásképző jellegzetességei

Az elemzés további részében a fent említett textuális reprezentációk mellett az identitás szempontjából más fontos elemeket, multimediális tartalmakat, hivatkozásokat, illetve képeket is figyelembe veszek annak érdekében, hogy egyrésztől széleskörűbb képet tudjak adni a kisebbségi magyar Facebook felhasználó lányok önreprezentáló praxisáról, másrészt pedig következtetéseket tudjak levonni a második kutatási kérdést illetően arról, hogy milyen szerepet tölt be a *nyelv* az önmeghatározás folyamatában. Az önreflexiót lehetővé tevő funkciók közül érdemes figyelembe venni a felhasználók elsősorban kulturális preferenciáiról képet nyújtó *Kedvencek* szekciót (érdeklődési terület, hobbi, idézetek, zene, filmek, könyvek, TV műsorok, stb.) A különböző preferált médiatartalmak azzal, hogy a felhasználók „kulturális identitásáról” (Zhao 1824) árulkodnak az önkifejezés eszközeivé lépnek elő. Ezeken keresztül a tinédzser lányok „indirekt módon teszik saját ízlésvilágukat, értékrendjüket explicitté” (Salimkham et.al.). Inkább sugallnak, mintsem kimondanak. Mintha azt suttognák: „Nézd mit szeretek/csinálok/olvasok/hallgatok” (See what I like/do/read/listen to) (Zhao 1826). Ahelyett, hogy implicit módon kommunikálnák érzéseiket, a kamaszlányok igen gyakran különböző zeneszámokhoz és az ezekhez tartozó videoklipekhez nyúlnak, hogy olyan hangulatokat és érzéseket közvetítsenek, amelyek tükrözik a személyiségüket, hangulat és érzésvilágukat a szociális ismeretségi körük számára. A személyiség és a médiatartalmak szoros egybefonódása jól szemléltethető az 1. ábra segítségével, ahol azt láthatjuk, ahogyan az egyik felhasználó (ahelyett, hogy explicit módon közölné, illetve leírná érzéseit) megoszt egy zeneszámot és a dal szövegéből kiragad és mellékel néhány olyan sort, amely tükrözi hangulatát. Utalást tesz egy számára kedves személyre, akihez komoly érzelmek fűzik, és aki nélkül értelmetlen lenne minden. A kiragadott idézetet kígyózó felkiáltójel sor követi, amely egyrészt nyomatékosíthatja a felhasználó szerelmes érzéseit, másrészt azt is sejtetheti az őt követő ismerősökkel, hogy esetleg már fel is merült a szeretett személy „ elvesztésének” a lehetősége.

1. ábra

Cause there'll be no sunlight / If I lose you, baby...!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!

Bruno Mars - It Will Rain [Official Music Video]

www.youtube.com

Available now on iTunes! <http://atlr.ec/vyzLjI> Get the video now!
<http://atlr.ec/rLVANS> © 2011 WMG From the Twilight Saga :Brea

A harmadik kutatási kérdésre reflektálva, általánosságban elmondható, hogy a vizsgált közösségi oldalon kiemelt szerepet élveznek a kamaszlányok ismerősei, akik azért, mert rendszeresen figyelemmel kísérik a felhasználók által közzétett tartalmakat - amely során főként megerősítenek, vagy pozitív visszajelzést szolgáltatnak - „a népszerűség egyik legfontosabb fokmérője” is (Mátyus 6). A barátok közti kommunikációra szinte kizárólag a *támogató* és *szeretetteljes*, a Larsen által szertet diszkurzusnak nevezett beszédmód jellemző, ami nyomon követhető a felhasználók által közzétett narratív és vizuális üzenetek hozzászólásainak tanulmányozásakor. Ez a fajta beszédmód nem csupán a meglévő baráti kötelékek ápolását hivatott szolgálni, de identitásépítő erővel is bír. Ezeknek a fiatal lányoknak egyrészt fontosak azok a visszajelzések, amelyeket a szignifikáns „másoktól”, a felhasználó társaktól kapnak, másrészt érezni és tudni akarják, hogy a barátaik gondolnak rájuk, illetve foglalkoznak velük. Szembetűnő, ahogyan ebben az adok-kapok játékban a résztvevők szinte szomjúzzák a társaiktól kapott elismerést. Állandó megerősítésre vágnak azzal kapcsolatban, hogy vonzóak, kívánatosak és szépek, és hogy mindezért „cserébe” nagyon sokan szeretik őket.

A Facebook-on gyűjtött alábbi példák (1-4) szemléletesen illusztrálják, hogyan adnak a felhasználók hangot annak a szeretetnek és kötődésnek, amit egymás (barátaik, osztálytársaik) iránt éreznek, miközben egymás külsejéről és tulajdonágairól (humorosságáról, kedvességéről, segítőkészségéről) beszélnek.

(1) Szanella Egyetlen Csilla Barátom mégegyszer nagyon szépen
 köszönöm...tök menő wagy...nagyonNagyonNagyonSzeretek ♥♥♥

Csilla Hjooj Draga SzaniBaratom,nm,nagyon szivesen..tudod h en is Teged Nagyon Szeretlek! ♥♥♥♥ :***** :))

(2) **Deby** Az igaz barát az aki hanem tud lebeszelni a hülyeségekről,veled együtt csinálja! :D Naoon szeretlek titeket Nikol ♥ * Kitty ♥ *

(3) **Andi** !!! :P az elit banda :P !!! Molnar D., Kollár K., Heli K. and [37 others](#) like this.

Heli ahahhh :D.. bezony áááááááááááááááá ;D♥ **Andi** ám mond ki mit akar,nekem nagyon "Jó barátok" feelinges a kép ;DD

Walentina :D az az!!!.....jujj, ugy de ugy imadlak benneteket <3 Pusszancs a homlokotokra☺, foleg a tiedre Szanikam...hat, ahogy ott csucsulsz....:P

(4) **Anikó** added a photo from 2012 to her timeline. A barátságod nagyon sokat jelent nekem :)... Ha te sírsz, én is sírok. Ha nevelsz, én veled nevetek. Ha te kiugrasz az ablakon ... én nevetek tovább x'D Ez a mai nap x'DDDD---rájöttünk,h az ásványvizes üveg,és a wc papir tekercs mennyire jó mikrofon és kiegészítő xDD...rájöttünk,h a One night in Ibiza,a Moje leto és a többi

mekkora szám.. és h együtt..mennyire is hülyék vagyunk xDD...viszont a többi képet nem publikálom,mert akkor erre mások is rájönnek :DD♥ — with Nóra..

A fent vizsgált példák azt szemléltetik, hogy a kamaszlányok önreprezentációja elválaszthatatlanul összefonódik a barátság-viszonyal. A felhasználók folyamatosan „építik” identitásukat – nem csupán azáltal, hogy felhasználják a közösségi oldal funkcióit, a Facebook nyújtotta narratív és vizuális lehetőségeket, de az által is, hogy folyamatosan „segítségül hívják” ismerőseiket/barátaikat. Ez azt a hatást teremti meg, mintha az *én* állandó

szembesítésnek, visszajelzésnek, és támogatásnak lenne kitéve, illetve mintha erre ösztönzné a bejegyzések olvasóit. Az *én* a baráti kötelékek tükrében kezd körvonalazódni (Zhao 1827). Ezek a lányok olyan áhított, szerintük ideálisnak látott közösség orientált énképet szeretnének bemutatni, ahol a társaságközpontúság és barátságosság kiemelkedően értékes tulajdonságok a *kapcsolati piacon*. Ahogy Larsen (2007) megállapítja, a baráti kötelékek ilyen formájú ápolásával – ahol a lányok állandóan emlékeztetve vannak arra, hogy jó úton haladnak, mert (mindig van) valaki (aki) szereti őket - a Facebook felhasználó lányok az adott virtuális önreprezentációs tér keretein belül mintegy *gyakorolják a serdülőkort*.

Kétségtelen, hogy számos összetevője van annak a folyamatnak, amely során a kamaszok magabiztos és önmagukat megbecsülő egyénekké válnak. A fejlődésük tulajdonképpen több elem, például a család, vagy az iskola által közvetített normák és értékek, az uralkodó társadalmi ideológiák összjátékának az eredménye. Tufte a kamaszok identitásépítését és a média által sugallt szerepmoделlek kapcsolatát vizsgálva kifejtette, hogy a kamaszok az önreprezentáció során nagyon gyakran ellentmondásokba keverednek. Egyrészt arra törekednek, hogy egyéniségekké váljanak, fittyet hányva mindenre és mindenkire, másrészt viszont keresik a helyüket a társadalomban, az őket körülvevő világban (Tufte 75). A társadalmi státus kivívása fontos szerepet tölt be a tinédzserek szocializációja során. Ez a folyamat olyan viselkedésformákat is megkövetel, amellyel az adott személy (nemi) érettségéről, érzelmi és magatartásbeli fejlettségéről tesz tanúbizonyságot. A kamaszkor beköszöntének egyik legfőbb ismérve pedig az úgynevezett „(hetero) szexuális piacra” való berobbanás/bekerülés, a szexualitás nemi szerepeinek intenzív gyakorlása.⁵

Tagadhatatlan tény, hogy a társadalmi gyakorlatokat mélyen áthatja a szexualitás, amely a heteronormatív keretben működve a társadalmi mátrix kapcsolatrendszerinek értelmezésében elsődlegessé vált. „A szex és a szexualitás társadalmi és kapcsolati tőke: mindkettő fizikailag is értelmezhető, testekre kivetíthető fogalom, tehát a testeken keresztül befolyásolható, irányítható és felhasználható” (Misits 127). A heteroszexualitás tehát olyan társadalmi gyakorlat, mely „normatív, hegemón pozíciójából adódóan veheti fel a ’természet adta erotikus vonzalom’ jelentést.” (Barát). Penelope Eckert amerikai szociolingvista egyik öt éven át

⁵ Eckert szerint a serdülőkorú lányok kortárs baráti csoportban megfigyelhető nyelvhasználatát tanulmányozva megállapítja, hogy nem arról van szó, hogy a 10-14 éves korú lányok azért beszélnének annyit a szexről, mert valós tapasztalatok húzódnának meg e mögött. Hanem arról, hogy ezzel csoporthoz tartozásukat tudják jelezni, s egyúttal eleget tesznek a fejlődéslélektani elvárásoknak is: „Childhood is, among other things, about learning to be the next step older.” (A gyermekkor, más egyéb mellett, arról szól, hogy megtanulunk felkészülni a következő életszakaszunkra. –Ford. a Szerző.) (1994:3)

tartó, a heteroszexualitásról és alárendeltségi viszonyokról szóló serdülőkorú lányokkal végzett vizsgálata eredményeképp kijelentette, hogy a heteroszexualitás hangsúlyozására használt nyelvi stratégiák jelentős szereppel bírnak ebben az átmeneti életszakaszban. Sok esetben, ezek a fiatal lányok, mégha nem is érdeklődnek a szexualitás iránt, tudatában vannak annak (a társadalmi elvárások alapján), hogy az érdeklődés ilyen módú kinyilatkoztatása is a fejlettség és érettség fokmérője lehet. A heteroszexualitás, illetve a heteronormativitás jelzésének hiánya annak a veszélyét hordozza magában, hogy a kortársak éretlennek és gyerekesnek titulálnak. Vagyis, „a heteroszexualitás hangsúlyozására használt nyelvi stratégiák, mint a fejlettség és érettség fokmérői vannak jelen az azonos nemű társak körében” (Eckert 1994:3). A heteronormatív beszédmód, illetve egyéb, a heteroszexualitás hangsúlyozására irányuló társadalmi gyakorlatok egyrésztől összekötő, összekapcsoló mechanizmusként működnek az azonos nemű lány társak körében, másrésztől viszont a csoporton belüli státusbeli különbségek hordozói is. E státusz pedig a heteroszexualitás iránt mutatott (verbálisan közvetített) megfelelő érdeklődés jelzése révén érhető el.

A Facebook-on fellelhető *Fényképalbumok* tanulsága szerint a megjelenés, a külsőség az önkifejezés egyik legfőbb eszköze. Az általam megfigyelt tinédzser lányok szinte folyamatosan cserélik a magukról készült fényképeket, és nem csak a profil képet. Főleg egyéni képeiken (de akár csoportos képeken is) olyan szituációkban és pózokban (gyakran fürdőruhás, kihívó bulizós ruhában vagy sminkben) mutatják magukat, ahol a (virtuális) heteronormatív piacon, mint a „vágy tárgyai” szerepelnek. Ezt a jelenséget igyekszik szemléltetni az alábbi két (2. ábra és 3. ábra) fényképmontázs is.

2. ábra

3. ábra

A vizsgált Facebook használók legtöbbször mindenféle szöveg hozzátétel nélkül töltik fel ezeket a képeket. Sok esetben nem is szükséges hozzáfűzniük semmit, megteszik ezt majd minden esetben a közösségi oldalon őket követő ismerősök dicsérő és támogató hozzászólások formájában. Néha azonban előfordul, hogy címet, vagy indoklást fűznek a feltöltött fényképhez: „Pretty woman:D; Party cicusok; Klitorisok buliban...P (brutális képek, brutális nőkről...:D***)”; Irány a buliiiiii! Kedves pasik és alkohol! Reszketsetek, jövünk ☺”

Larsen elmondása szerint, a közösségi portálok *szexuális játszóterek*ként funkcionálnak a fiatalok mindennapjaiban, ahol igen gyakori, hogy provokatív stílusban ábrázolják önmagukat. Ez a jelenség viszont magáról a testről és a nyilvános megjelenésről szól, melynek következményeként a tini lányok felületesnek és felszínesnek tűnhetnek. Azonban Brigitte Tufte egy 2003-as tanulmányában, amiben azt a kérdést boncolgatja, hogy milyen és mekkora szerepe van a médianak a lányok identitásépítésében és önreprezentációjában a virtuális színtereken, arra hívja fel a figyelmet, hogy mikor a felhasználó tinilányok csinos, sokszor már-már kihívó öltözetben pózolnak a közösségi oldalakon közzétett fényképeken, nem kimondottan szexuális tapasztalatokat keresnek. Sokkal inkább az önbizalmukat erősítik, és az érettségüket hangsúlyozzák, mely folyamat során mintegy igyekeznek emelni értéküket a *szexuális tőke piacon* (Tufte 75).

Nem meglepő tehát, hogy a digitális fényképalbum az egyik legjelentősebb kommunikációs eszköz ebben a virtuális önreprezentációs térben, hiszen – ahogyan azt Havasi is kifejti - „tükrözheti énképünkkel való

elégedettségünk fokát is (önreflexió), és megjelenítheti énídeálunkat, példaképeinket is.” (Havasi 78). Emelett a Facebook közönség fényképekre adott visszajelzései jelentős önbizalomépítő erővel bírnak az egyén számára. Az alábbiakban, ennek illusztrálására, a két fényképmontázs (2. ábra, 3. ábra) képeihez fűzött hozzászólások közül mellékelek néhányat, különválasztva a lányok és a fiúk kommentárjait.

A kamaszlányok a fényképekre ilyen és ehhez hasonló reakciókat adnak:

♥ ♥ gyönyörűűűű vagy :***; jaj de tök jó kép! LoveLoveLove ;DDDDDD *♥; Nagyon jók lettek a képek, nagyon tetszik:*♥♥♥; csinos vagy draga♥; jo kepecske lett...;Bjutiful :).

A kamaszfiúk hozzászólásai azonban merőben eltérőek:

sexys kép :D llllllllll-aaaa-j-----kkkkkkkkkkk :D de nagyon lajk; szevasz cicus! Van gazdád? :P; Milyen vad nézés Ezt már nevezem!!!; gyonyoru vagy.erzekien vad s kozben megis gyonged.....ha almokat valora lehetne váltani.....tobbet nem almodnak.mert egy ilyen lannyal mint te.minden almom valora valna...

Az elemzésre felhasznált fenti képek és hozzászólások arra utalnak, hogy a *gender*, vagyis a nemiség alapján differenciált társadalmi gyakorlatok, elsősorban heteronormatív keretbe helyeződnek, s válik az egyik legfontosabb kategóriává a felhasználók identitásépítésében. A tradicionális logika mentén elgondolt „női” és „férfi” szerepek úgy manifesztálódnak, hogy a nők a kedvességet és a szexuális kíváncsiságot, a férfiak pedig az erőt és a hatalmat (a választás jogát) képviselik. A nők illetve férfiak ilyen jellegű különbözőségét az a tény is alátámasztja, hogy a fiú felhasználók profilja olyan „menő” és „hatalommal” felruházott szerepmoделlekkel van tele, amelyekre maguk a felhasználók is felnéznek és hasonlítani akarnak. A tinédzser lányok pedig főként olyan fényképeket töltenek fel magukról és legjobb barátaikról, ahol csinos és vonzó benyomást keltenek. Az erősen szexualizált női online önreprezentációs gyakorlat tényét más kutatások is alátámasztják (lásd Manago et.al. 2008).

A Facebook-felhasználó tini lányok önreprezentációs gyakorlatának vizsgálata alapján kijelenthetjük, hogy az (offline) társadalmi valóság és ezzel együtt a tradicionális nemi szerepek újratermelődésének lehetünk szemtanúi a vizsgált online önreprezentációs térben. Figyelembe véve a szexualizált női test előfordulásának gyakoriságát a különböző médiatartalmakban (Manago et. al. 2008; Kilbourne, 1995; Greenfield, 2002) azonban ez csöppet sem meglepő. Ugyanakkor azt is érdemes megemlíteni, hogy a kamaszlányok

ellentmondásos társadalmi üzenetekkel szembesülnek nap, mint nap a női szerepmodellekről és (elvárt) identitásképről. A média egyrészt természetesnek láttat egy olyan társadalmat, ahol a nők szexuális tárgyként való megjelen(it)ése a norma (amelyből a nők társadalmi tőkét kovácsolhatnak), másrészt - szintén a norma részeként – a 'ribanc' jelzővel illetik azokat a nőket, akik „túlzott” szexuális magatartást tanúsítanak. (Manago et al. 455) Vagyis az (online) virtuális valóság terepet szolgáltat a valós (offline) társadalmi valóság kiterjesztésének, a tradicionális nemi szerepek újratermelődésének és a sztereotípiákra épülő kétosztatú logika köré szerveződő női, illetve férfi szerepmodellek manifestálódásának.

Következtetések

Az elemzés során azokat a társadalmi és kulturális gyakorlatokat igyekeztem megragadni, amelyeket egy konkrét csoport tagjai - a Szerbiában élő magyar kisebbségi Facebook felhasználó tini lányok – mindennapi életük részeként működtetnek énképük alakítása során a vizsgált közösségi oldal által nyújtott modulok felhasználásával.

Tanulmányomban a *szerbiai magyar kisebbség* csupán a csoport megnevezésére szolgált, így az identitásképzés elemzésekor nem merült fel a szerbiai kisebbségi magyar dimenzió. Ennek legfőbb oka, hogy az önreprezentáció szempontjából sokkal markánsabbnak bizonyult a nemiséggel kapcsolatos elvárásokra való orientáltság. Annak vizsgálata, hogy ez a nemiség mennyiben régió specifikus egy esetleges további kutatás témája kell majd hogy legyen.

Általánosságban elmondható, hogy a vizsgált felhasználók az önreflexiót inkább implicit módon, fényképek, személyes preferenciák, mintsem explicit, részletes leírások formájában gyakorolják. Inkább láttatnak, mintsem kimondanak, ami egybevág más nemzetközi tendenciákkal (Zhao 1825). Vagyis az adott virtuális térben zajló kommunikációra kevésbé jellemző a verbalitás, sokkal inkább az ikonikusság és a képszerűség dominál. A reprezentációs gyakorlat során a vizuális reprezentációk és produktumok olyan digitális és kulturális termékké válnak ezeken az online szintereken, amelyek fontos társadalmi és kapcsolatrendszeri jelentőséggel bírnak.

A kutatás arra mutat rá, hogy a vizsgálat alanyaiként szereplő kisebbségi magyar tinilányok a képek és a nyelvi funkciók ötvözésével holisztikus bemutatásra törekszenek, mely során felhasználják a Facebook adta narratív, illetve vizuális lehetőségeket, hogy körülírják és érzékeltessék kik is ők valójában, illetve, hogy milyen értékeket képviselnek. „Az interperszonális kommunikáció csupán másodlagos.” (Zhao 1825) Mintha

arra törekednének, hogy minden kívánságukat, vágyukat és igényüket, minden kételyüket és zavartságukat, ami az énmeghatározásuk során felmerül könnyen értelmezhető kategóriákra bontsanak le, amelyeket megoszthatnak a világgal, de legfőképpen a közösségi oldalon a kapcsolati hálójukat képező barátaikkal, akik mintegy közvetítőként vannak jelen abban a folyamatban, ahol a felhasználó tinilányok egy társadalmilag elvárt és kívánatos énképet igyekeznek tökéletesíteni.

Felhasznált irodalom

- Arnett, J. J. 2000. „Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties.” *American Psychologist* 55, 469-480.
- Balázs Géza. 1993. *Kapcsolatra utaló (fatikus) elemek a magyar nyelvben*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Barát Erzsébet. 2009. „A test adatbázissá szelídítése a nyelvhasználatkutatásban” (online). [Apertúra IV/2](#). Letöltve: 2012. 06.22.
- Bucholtz, M. and Hall, Kira. 2004. „Theorizing identity in language and sexuality research.” *Language in Society* 33, 469–515.
- Cameron, Deborah, and Kulick, Don. 2003. *Language and Sexuality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clark, Lynn Schofield. 2005. „The Constant Contact Generation. Exploring Teen Friendship Networks Online.” In S. R. Mazarella (ed.) *Girl Wide Web. Girls, the Internet, and the Negotiation of Identity*. New York: Peter Lang Publishing, 203-221.
- Chouliaraki, Lilie, and Fairclough, Norman. 1999. *Discourse in Late Modernity: Rethinking Critical Discourse Analysis*. Edinburgh: Edinburgh U.P.
- Dénes Ágota. 2012. 03. 20. „[Nem@gy@r a Facebook üzenőfalán.](#)” *E-nyelv.hu*. Letöltve: 2012. 07.13.
- Ericson, E. 1959. *Identity and the life cycle*. New York: Norton.
- Érsok Nikoletta Ágnes. 2003. Írva csevegés – virtuális írásbeliség. *Magyar Nyelvőr* 127, 99-104.
- Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Havasi Tamás. 2009. „Az Internet szerepe a fiatalok identitásának alakításában.” *Új Pedagógiai Szemle* 5-6, 74-87.

- Larsen, Malena Charlotte. 2007. „Understanding Social Networking: On Young People`s Construction and Co-construction of Identity Online.” [IR 8.0.: Let`s Play](#). Vancouver: Association of Internet Researchers. Letöltve: 2011. 04. 03.
- Manago, A. M., Graham, M. B., Greenfield, P. M. and Salimkhan, G. 2008. „Self-presentation and gender on MySpace.” *Journal of Applied Developmental Psychology* 29:6 (November-December), 446-458.
- Marche, Stephen. 2012. „[Is Facebook Making Us Lonely?](#)” *The Atlantic* (May).
- Mátyus Imre. 2007. „Mindenki médiája.” [Debreceni Disputa 5:10](#) (október), 4-8.
- Mátyus Imre. 2010. „Színpadok, hálósobák és csatornák – Önreprezentáció a YouTube-on.” [Apertúra 2010. V/4](#). Letöltve: 2012. 05. 11.
- Mazarella, S. R. 2005. „It`s a Girl Wide Web.” In Mazarella, S. R., (ed.) *Girl Wide Web. Girls, the Internet, and the Negotiation of Identity*. New York: Peter Lang Publishing, 1-12.
- Mazarella, S.R., and Pecora, N., O., (eds). 1999. *Growing Up Girls: Popular Culture and the Construction of Identity*. New York: Peter Lang Publishing.
- Misits Éva. 2011. „[Aszexualitás diskurzusok a magyar kibertérben](#).” *TNTeF* 1:1, 125-137.
- Pavlenko, A. 2007. Research methods in the study of gender in second/foreign language education. In N. Hornberger, & S. May (eds) *Encyclopedia of Language and Education: Research Methods in Language and Education*. Vol. 10. New York: Springer, 165-174.
- Salimkham, G., Manago, A., and Greenfield, P. 2010. „[The Construction of the Virtual Self on MySpace](#).” *Cyberpsychology: Journal of Psychological Research on Cyberspace* 4 (1). Letöltve: 2011. 04. 11.
- Tufte, Brigitte. 2003. „[Girls in the new media landscape](#).” *Nordicom Review* 24 (1), 71–78.
- Turkle, Sherry. 2011. *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*. New York: Basic Books.
- Zhao, S., Grasmack, S. and Martin, J. 2008. „Identity Construction on Facebook: Digital empowerment in anchored relationships.” [Computers in Human Behavior](#) 24:5 (September), 1816-1836. Letöltve: 2011. 04. 11.